

جغرافیا و آمایش شهری - منطقه‌ای، شماره ۲۱، زمستان ۹۵

وصول مقاله: ۹۵/۳/۱۷

تأیید نهایی: ۹۵/۹/۱۲

صفحات: ۱۷۰-۱۵۳

تحلیل شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در راستای استراتژی توسعه شهری مورد شناسی: محدوده بافت فرسوده شهر کرمان

دکتر جمال محمدی^۱، اسماعیل کمالی باغراهی^۲

چکیده

در چند دهه اخیر، حکمروایی خوب شهری به عنوان یکی از شاخه‌های استراتژی توسعه شهری (CDS) در جهان مطرح شده است. در این رویکرد، کمبودهای رویکرد متداول به مدیریت شهری (دستور از بالا، صرفاً تکنوکرات و محافظت از ساختار قدرت موجود) نشانه گرفته می‌شود؛ بنابراین، در شهر نیز به طور مشخص، برقراری حکمروایی خوب، مورد تأکید قرار می‌گیرد و معیارهایی برای خوب شدن حکمروایی در نظر گرفته می‌شود. هدف از انجام این پژوهش، ارزیابی وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در بافت‌های فرسوده شهر کرمان از دید شهروندان و شناسایی وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در هر یک از حوزه‌های بافت فرسوده است. روش تحقیق در این پژوهش، توصیفی-تحلیلی است و اطلاعات مورد نیاز از دو روش کتابخانه‌ای و میدانی (پرسش‌نامه) جمع‌آوری شده است و با استفاده از نرم‌افزار Spss و آزمون‌های T-Test، تحلیل واریانس و رگرسیون چندگانه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. جامعه آماری این پژوهش، ۱۱۴۹۴۶ است که با استفاده از روش نمونه‌گیری کوکران، حجم نمونه ۳۲۱ محاسبه شده است. نتایج حاصل از آزمون T-Test بیانگر این است که شاخص‌های حکمروایی خوب در بافت‌های فرسوده شهر کرمان در وضعیت مطلوبی قرار ندارد. نتایج حاصل از آزمون تحلیل واریانس نشان می‌دهد که از بین حوزه‌های بافت فرسوده شهر کرمان، حوزه یک و پنج به ترتیب با میانگین ۱/۹۶ و ۲/۱۲ در بدترین وضعیت قرار دارند. همچنین، از بین شاخص‌های حکمروایی خوب شهری، شاخص پذیرا و پاسخ‌دهنده و مسئولیت‌پذیری به ترتیب با ضریب تأثیر ۰/۲۴۶ و ۰/۲۳۳ اثرگذاری و قدرت تبیین بیشتری نسبت به بقیه شاخص‌های بررسی شده در تحقق حکمروایی خوب شهری در بافت فرسوده این شهر دارد. در پایان نیز با توجه به نتایج حاصل از پژوهش، پیشنهادهایی جهت بهبود وضعیت این شاخص‌ها در بافت فرسوده شهر کرمان ارائه شد.

کلید واژگان: استراتژی توسعه شهری (CDS)، مدیریت شهری، حکمروایی خوب شهری، بافت فرسوده، کرمان.

مقدمه

توسعه اقتصادی در جهان با رشد انفجاری شهرها همراه شده است (صرافی و عبدالهی، ۱۳۸۷: ۱۱۶). با توجه به این افزایش جمعیت در مناطق شهری، این مناطق با چالش‌های شهری زیادی مواجه شده‌اند. برای حل این چالش‌ها، به رویکردهای جدیدی در برنامه‌ریزی شهری نیاز است. استراتژی توسعه شهری (CDS) یک رویکرد جدید در برنامه‌ریزی شهری است و این توانایی را دارد که تحلیلی سیستماتیک از ارتباطات بین توسعه اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی داشته باشد. یکی از اصول چهارگانه استراتژی توسعه شهری، حکمروایی خوب شهری است (hosseinekhah, 2014, 10).

اکثر کشورهای توسعه‌یافته، امروزه از این الگو استفاده می‌کنند، ولی کشورهای در حال توسعه فاقد ابزارهای اجرایی آن هستند؛ زیرا در شیوه‌های مدیریتی این کشورها، مردم نقشی ندارند و این امر نیازمند ایجاد جوامع مدنی است. اصلی‌ترین ویژگی این جوامع (جوامع مدنی)، وجود نهادهای حایل میان مردم و حکومت است (اسماعیل‌زاده و صرافی، ۱۳۸۵: ۳). ایران نیز طی دهه‌های گذشته مانند بسیاری از کشورهای در حال توسعه، با مقوله شهرنشینی و پیامدهای مثبت و منفی آن مواجه شده است. هرچند شهرنشینی در ایران با سرعت‌هایی متفاوت صورت پذیرفته؛ اما بی‌توجهی به ظرفیت شهرها و تجهیز نکردن آنها برای بهره‌مندی از آثار مثبت این پدیده روبرو شد، منجر به بروز مسائل و مشکلاتی در هر سه حوزه حکمرانی شهری؛ یعنی اداره سیاسی، مدیریت منابع اجتماعی و اقتصادی و تدوین سیاست‌های اجرایی شده است (نوبری و رحیمی، ۱۳۸۹: ۴). با توجه به اینکه چند سالی است مفاهیم شهروندی و حکمروایی خوب، در کشور ما مطرح شده است؛ اما بستر برای اجرای اصول حکمروایی خوب، چه از نظر دولت و چه از طرف مردم وجود ندارد (ابراهیم‌زاده و دیگران، ۱۳۹۰: ۹). مدیریت شهری در سیطره دولت است و مدام از مدیریت یکپارچه و سیستمی فاصله می‌گیرد، در گرداب مدیریت بخشی و سلولی گرفتار می‌آید، از روند شهرنشینی و مسائل حاصل از آن عقب می‌ماند و در دیدگاه‌ها و نگرش‌های از بالا به پایین، گرفتار

می‌شود (حق‌پناه و ابوذری، ۱۳۹۱: ۱۶۳). نتیجه آن این می‌شود که مدیریت شهری در مناطق شهری که شامل نهادهای متعدد محلی و منطقه‌ای است، توانایی حل مسائل و معضلات شهری و پاسخ‌گویی به تحولات سریع شهرنشینی و نیازهای ساکنان شهرها را ندارند (موحد و دیگران، ۱۳۹۴: ۱۴۹). مدیریت شهری باید به دنبال چاره‌ای اساسی برای حل مشکلات و معضلات شهری بوده و در این مسیر روش‌های نوین اداره امور شهری بایستی به درستی تشخیص و نیز با توجه به شرایط جغرافیایی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی تطبیق و پیاده‌سازی شوند (نوبری و رحیمی، ۱۳۸۹: ۴).

شهر کرمان با قدمت چند هزار ساله خود مانند دیگر شهرهای ایران، علی‌رغم دارا بودن طرح‌های جامع شهری و منطقه‌ای، امروزه با چالش‌های متعددی روبروست. مشکلاتی مانند افزایش جمعیت، هجوم گسترده مهاجران به شهر، ناکارآمدی طرح‌های توسعه شهری، مشارکت نکردن مردم در زمینه مدیریت شهری و فقدان مدیریت یکپارچه شهری، باعث تبلور مشکلات شهر کرمان به صورت مجموعه‌ای درهم‌تنیده از مسائل اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی شده است؛ به‌طور مثال، شکل‌گیری اسکان غیررسمی در نقاط مختلف شهر، گسترش محلات فقیرنشین، گرانی مسکن، مشکلات زیست‌محیطی و آلودگی هوا، مشکلات ناشی از نبود ساماندهی در بافت فرسوده و ناپایداری منابع درآمدی شهرداری‌ها، همگی معلول مسائل مختلف به‌ویژه مسائل اجتماعی-اقتصادی و مدیریتی هستند؛ بنابراین این پژوهش، با مبنا قرار دادن استراتژی توسعه شهری (CDS) با تأکید بر حکمروایی خوب شهری، به دنبال پاسخ‌گویی به این سؤال است که مدیریت شهری کرمان به‌عنوان یک سیستم، تا چه اندازه توانسته است زمینه تحقق‌پذیری اینگونه مدیریتی را فراهم کند؟ و در این زمینه با چه موانع و مشکلاتی مواجه است؟ و همچنین راه‌کارهایی در جهت دستیابی به سیستم مدیریتی جدید و پویاتر ارائه کند تا میزان اثرگذاری طرح‌های بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده افزایش یابد و توسعه پایدار بافت فرسوده شهر کرمان تحقق یابد.

ضرورت و اهمیت تحقیق

شهر ساخته اندیشه بشری و محصول تفکر اوست و از این رو، در جوامع مختلف، سیما و منظر متفاوتی را به نمایش می‌گذارد. برای این اساس، الگوهایی که برای سازماندهی و برنامه‌ریزی شهرها تدوین می‌شود، نمی‌تواند معیاری کاملاً استاندارد برای تمام شهرها با شرایط متفاوت فرهنگی و ویژگی‌های طبیعی ارائه دهد (حاتمی‌نژاد و فرجی‌ملایی، ۱۳۹۰: ۵۷). به زودی بسیاری از انسان‌ها در شهرها زندگی خواهند کرد؛ به همین دلیل، روند شهرنشینی برگشت‌ناپذیر است. شهرها دارای پتانسیل فوق‌العاده‌ای به‌عنوان موتور توسعه اقتصادی و اجتماعی، ایجاد اشتغال و تولید ایده هستند. با این حال، شهرهای امروزی، می‌توانند ایجادکننده و تشدیدکننده محرومیت‌های اجتماعی، محرومیت از مزایای زندگی شهری برای فقرا، زنان، جوانان، و اقلیت‌های قومی و مذهبی و دیگر گروه‌های به حاشیه رانده شده، باشند (UN HABITAT, 2000: 4). در حال توسعه (از جمله کشور ما) برای حل مشکلات مدیریتی و دستیابی به توسعه منطقه‌ای، ناگزیر به استفاده از الگوی حکمروایی خوب هستند و لازم است تا در برنامه‌ریزی و اجرای طرح‌ها، از مشارکت مردم سود ببرند؛ زیرا تنها از این طریق می‌توانند مشکلات بی‌شمار شهری و منطقه‌ای را کاهش دهند و به یک الگوی بهینه مدیریتی دست پیدا کنند (اسماعیل‌زاده و صرافی، ۱۳۸۵: ۳)؛ بنابراین، ضرورت عبور از بحران ساختاری مدیریت توسعه شهری ایران، حرکت به سوی ساختار و فرایندهای مردم‌سالارانه یا شهروندمداری است (نصیری و ریاضی، ۱۳۹۱: ۱۳۷).

ساکنان بافت‌های فرسوده عموماً از معضلات اجتماعی، اقتصادی و کالبدی رنج می‌برند (عرفانی و نقاش‌طوسی، ۱۳۸۸: ۲). در کشور ما بسیاری از شهرها با مسئله بافت فرسوده مواجه‌اند در این بین لازم ذکر است که برای داشتن یک محیط شهری پیچیده، پویا و متنوع و با کیفیت بالا نیازمند ظرفیت مدیریت قابل توجهی هستیم (بی‌نیاز و مستوفی، ۱۳۹۱: ۲).

با توجه به سابقه نوسازی شهری در کشور و همچنین موانع و مسائلی که در مسیر نوسازی بافت‌های فرسوده شهری وجود دارد، دستیابی به مکانیسم‌های اجرایی در زمینه نوسازی بافت‌ها و اجرای موفق این پروژه‌ها اجتناب‌ناپذیر است. حکمروایی خوب شهری این قابلیت را دارد که یک محیط زنده و با کیفیت را در بافت‌های فرسوده فراهم کند. ما می‌توانیم با تأکید بر مسائلی چون مشارکت دادن مردم در طرح‌های اجرایی، در نظر گرفتن منابع طبیعی و محیط زیست در اجرای طرح‌ها، آینده‌نگری در برنامه‌های شهرداری و شورای شهر برای بافت فرسوده و در نظر گرفتن مشکلات چند سال آینده، شفاف‌سازی در رابطه با هزینه‌ها و درآمدها و مالیات‌ها و مسائلی از این قبیل، حکمروایی خوب را در بافت‌های فرسوده پیاده‌سازی کنیم.

شهر کرمان با توجه به ویژگی‌ها و ساختارهای اقتصادی و اجتماعی و همچنین مسائل و مشکلات مختلف از جمله بافت‌های ناکارآمد فرسوده و نقش آنها در سازماندهی فضا و هویت شهر کرمان، می‌طلبد که برای بررسی این مسائل و برنامه‌ریزی به‌منظور بهبود این ساختارها، استراتژی توسعه شهری را با تأکید بر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در رأس برنامه‌ریزی‌ها مورد توجه و بررسی قرار دهد.

پس می‌توان گفت، اهمیت تحقیق حاضر در این است که شناخت دقیق ابعاد و زوایای گوناگون وضعیت حکمروایی خوب شهری، ما را به سوی توسعه پایدار هدایت می‌کند که نتیجه آن آسایش و آرامش ساکنان بافت‌های فرسوده شهری است. مهمترین اهدافی که این پژوهش در راستای دستیابی به این مهم دنبال می‌کند، به شرح زیر است:

- ۱- ارزیابی شاخص‌های خوب شهری در بافت‌های فرسوده شهر کرمان است.
- ۲- اینکه کدام یک از حوزه‌های هفت‌گانه بافت فرسوده در وضعیت بهتری نسبت به دیگر حوزه‌ها از لحاظ شاخص‌های حکمروایی خوب شهری قرار دارد، باید در اولویت توجه مسئولان قرار بگیرد.
- ۳- شناسایی شاخص‌های مؤثر در تحقق حکمروایی خوب شهری در بافت فرسوده شهر کرمان.

سؤالات تحقیق

- ۱- کدام یک از شاخص‌های حکمروایی خوب شهر در بافت فرسوده شهر کرمان وضعیت مطلوب‌تری دارد؟
- ۲- کدام یک از حوزه‌های بافت فرسوده شهر کرمان در بدترین وضعیت از لحاظ شاخص‌های حکمروایی خوب شهر قرار دارند؟
- ۳- کدام یک از شاخص‌های حکمروایی خوب شهری، در تحقق حکمروایی خوب شهری در بافت فرسوده شهر کرمان در آینده تأثیر بیشتری دارند؟

پیشینه تحقیق

در زمینه حکمروایی خوب شهری در کشورهای اروپایی و آمریکا، مطالعات و پژوهش‌های زیادی صورت گرفته است؛ از جمله:

پارنل و رابینسون (۲۰۰۶) در مقاله خود تحت عنوان استراتژی‌های توسعه شهری ژوهانسبورگ- آفریقای جنوبی، به این مسئله اشاره دارند که در به‌کارگیری استراتژی‌های توسعه شهری، از نتایج پژوهش‌های دانشگاهی بهره بیشتری باید برد. استراتژی توسعه شهری ژوهانسبورگ در زمینه ایجاد تعادل منطقه‌ای، تعادل بخشی بین رشد جمعیت و فقرزدایی، جهانی‌شدن و خدمات‌رسانی به اسکان غیررسمی مطرح شده است.

کندی استوارت (۲۰۰۶)، در تحقیقی به نام «طراحی شاخص‌های حکمروایی خوب، اهمیت مشارکت شهروندان و ارزیابی آن در ونکوور»، به ذکر چالش‌های شاخص‌سازی می‌پردازد.

گانی و دانکن (۲۰۰۷) در مقاله‌ای با عنوان «اندازه‌گیری حکمروایی خوب با استفاده از داده‌های سری‌های زمانی» اشاره کرد که در آن شاخص‌های حکمروایی را برای جزایر فیجی در دوره ۱۹۸۵ تا ۲۰۰۳ با استفاده از سری‌های زمانی، مورد بررسی قرار داده‌اند و به این نتیجه رسیدند که عملکرد حکمروایی در فیجی به گونه‌ای نامساعد، از کودتای ۱۹۸۷ و ۲۰۰۰ تأثیر پذیرفته است و در این بین، بعد حاکمیت قانون، اثرات نامساعدتری را مورد توجه قرار داده است.

اما از جمله مطالعاتی که حول محور حکمروایی خوب در ایران صورت گرفته عبارت‌اند از:

برک‌پور (۱۳۸۵) در رساله دکتری خود با عنوان «گذر از حکومت شهری به حاکمیت شهری» و مقاله‌ای با عنوان «حکمروایی شهری و نظام اداره شهرها در ایران»، دو شهر همدان و اسلام‌شهر را به‌عنوان نمونه‌هایی از شهرهای ایران انتخاب نموده و در قالب مصاحبه و پرسش‌نامه از سه زاویه شورای شهر، شهرداری و مردم به اندازه‌گیری مشارکت شهروندی، حکمروایی شهری و مدیریت شهری، با شرح مدل‌های مختلف مشارکت شهروندی، مقتدرسازی شهروندان، وظایف حکمرانی شهری مطلوب و مدیریت شهری مؤثر را مورد بررسی قرار می‌دهد.

پرهیزکار و کاظمیان (۱۳۸۴) در مقاله خود با نام «رویکرد حکمروایی شهری و ضرورت آن در مدیریت منطقه کلان شهری تهران» پس از مروری بر مفاهیم و چارچوب‌های نظری موجود، به شناخت و ارزیابی فرم و محتوای نظام اداره‌کننده منطقه کلان‌شهری تهران پرداخته و الزامات استقرار الگوی حکمروایی خوب را در آن تبیین می‌کنند. اکبری (۱۳۸۵)، در مقاله «سرمایه اجتماعی و حکمروایی خوب» به بررسی پیوندهای دو مفهوم حکمروایی خوب و سرمایه اجتماعی پرداخته و ریشه‌های نظری حکمروایی را مورد شناسایی قرار می‌دهد و معتقد است که مبانی نظری حکمروایی شهری را باید در نزد نظریه‌پردازان علوم سیاسی جست‌وجو کرد و سرمایه اجتماعی نیز عامل قوام و تداوم حکمروایی شده است. بصیرت (۱۳۸۵) در مقاله‌ای با عنوان «تجربیات جهانی حکمروایی مناطق کلان‌شهری» با استناد به تعدادی از تجربیات جهانی اداره مناطق کلان‌شهری اشاره می‌کند و نتایج و آموزه‌های روشن و مفیدی را برای حکمروایی مناطق ایران به‌دست می‌دهد. آخوندی و دیگران (۱۳۸۶) در مقاله دیگری تحت عنوان «حاکمیت شهر-منطقه تهران: چالش‌ها و روندها»، به بررسی و تحلیل ابعاد مختلف مفهوم تفرق سیاسی به‌عنوان بزرگترین چالش فرا روی نظام‌های اداره و حاکمیت مناطق کلان‌شهری می‌پردازند.

صرافی (۱۳۸۷) در مقاله‌ای تحت عنوان «ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی کشور در پرتو حکمروایی خوب

مشارکتی، کیفیت عملکرد خدماتی، امنیت و کارایی و مشارکت اجتماعی است.

مفاهیم و مبانی نظری

«استراتژی»، ریشه در مفاهیم نظامی دارد که اولین بار در کتاب «هنر جنگ» تألیف «سون تزو» در حدود سال ششم قبل از میلاد مطرح شد. استراتژی به «چه باید انجام گیرد»، مربوط می شود که به نحوی با مفهوم برنامه ریزی (که به چگونه انجام گرفتن کار مربوط می شود) متفاوت است. این مفهوم از سال ۱۹۸۰ به بعد به وسیله بیشتر شرکت های تجاری و سازمان های اداری از علوم جنگی و نظامی اقتباس شد؛ اما مبانی نظری آن از نظریه سیستم ها و نظریه تصمیم سازی در مدیریت اخذ شده است (نصیری هنده خاله، ۱۳۹۴: ۱۶۶). با توجه به اهمیت برنامه ریزی استراتژیک در سطح شهرها، بانک جهانی با همکاری مرکز سکونتگاه های سازمان ملل متحد، سازمان «ائتلاف شهرها» را با هدف همکاری در جهت بهبود شرایط زندگی در شهرهای کشورهای در حال توسعه در سال ۱۹۹۹ میلادی به وجود آوردند (Mukhija, 2006: 56). از همان آغاز کار، «ائتلاف شهرها» طرح هایی با عنوان «استراتژی توسعه شهری (CDS^۳)» در واکنش به ناکارآمدی طرح های توسعه و ارتقای کیفیت زندگی و بهبود مدیریت شهری به وجود آورد که براساس اهدافی چون کاهش فقر شهری، تمرکززدایی، افزایش میزان مشارکت های واقعی شهروندان و بهبود شرایط سکونت شهری به ویژه در بافت فرسوده و سکونتگاه های غیررسمی، به کار گرفته شده است (احد نژاد روشتی و مرادی مفرد، ۱۳۹۲: ۳۸).

استراتژی توسعه شهری فرایند تهیه چشم انداز بلندمدت از آینده شهر است که براساس آن برنامه های اجرایی^۴ تهیه می شوند. تمرکز استراتژی توسعه شهری بر روی تقویت اقتصاد رقابت پذیر است، اما در عین حال، جنبه های زیست محیطی، مالی، زیرساخت ها، ساختار شهری و کاهش فقر را نیز پوشش می دهد (اشرفی، ۱۳۸۸: ۹۲). در تعریفی

شهری «ضمن هشدار پیامدهای منفی سکونتگاه های غیررسمی، ضرورت برقراری حکمروایی خوب شهری برای توسعه و دربرگیرندگی بیشتر اقدامات مطرح می کند که موجب ارتقا از «پروژه- محوری» کنونی به «اجتماع- محوری» در آینده خواهد شد.

رهنما و دیگران (۱۳۸۹) در مقاله ای به نام «تحلیل جایگاه حکمروایی خوب شهری در مشهد با الگوی SWOT»، به سنجش میزان شاخص های حکمروایی (مشارکت، شفافیت، قانونمندی، پاسخ گویی و ...) از زوایای مختلف پرداخته اند و معتقدند، شهروندان می توانند در فرایند برنامه ریزی و اجرای برنامه نقش بسیار مهمی ایفا کرده و راه رسیدن به اهداف را تسهیل کنند. نتایج این تحقیق در قالب تحلیل SWOT نشان می دهد که موقعیت حکمروایی در مشهد از میان چهار حالت تهاجمی، محافظه کاران، تدافعی و رقابتی در بدترین وضعیت ممکن یعنی موقعیت تدافعی قرار دارد. همچنین مشهد از نظر عوامل درونی (قوت و ضعف) با ضعف روبه روست و در برابر عوامل خارجی (فرصت و تهدید) واکنش مناسبی نشان نداده است.

ابراهیم زاده و اسدیان (۱۳۹۲) در مقاله ای میزان تحقیق پذیری حکمروایی خوب شهری در شهر کاشمر را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده اند. رویکرد حاکم بر این پژوهش توصیفی- تحلیلی است. نتایج تحلیلی مقاله بیانگر آن است که در سه شاخص اصلی حکمروایی خوب شهری شامل: شفافیت و اطلاع رسانی، قانون مداری و کارایی و اثربخشی پس از انجام آزمون t -test، میزان sig به دست آمده برابر با ۰/۰۱ است؛ این مهم حاکی از پایین بودن میزان تحقق حکمروایی خوب شهری در شهر کاشمر است. خلیلی و دیگران (۱۳۹۲)، در مقاله ای تحت عنوان «سنجش حکمروایی خوب شهری در بافت فرسوده و ارائه راهکارهای عملیاتی به منظور بهبود آن (نمونه مطالعاتی: محله پامنار تهران)»، به بررسی حکمروایی خوب شهری، در یکی از محله های واقع در بافت فرسوده تهران (محله پامنار) و ارائه راهکارهای عملیاتی جهت ارتقا آن می پردازد. نتایج پژوهش بیانگر آنست که بهبود حکمروایی خوب شهری در محله مطالعاتی، نیازمند مداخله در حوزه های شفافیت و قانون مداری، نهادهای

^۳-City development strategy

^۴ - Action plan

دیگر، استراتژی توسعه شهری عبارت است از، یک برنامه عملی برای توسعه متعادل در شهرها، توسعه و پایداری که از طریق مشارکت، برای بهبود کیفیت زندگی برای همه شهروندان حاصل می‌شود (Eiveida, 2009: 3).

استراتژی توسعه شهری شامل اصولی است که سازمان ائتلاف شهرها و بانک جهانی آنها را به‌عنوان شهرهای پایدار یاد می‌کند. براین اساس، شهرهای پایدار شهرهایی هستند که این چهار ویژگی را داشته باشند:

۱- قابل زندگی هستند^۵: شهری قابل زندگی است که همه شهروندان آن از فرصت‌های همسان و یکسان برای بهره‌مندی از زندگی اقتصادی، سیاسی و اجتماعی شهر برخوردار باشند.

۲- رقابتی هستند^۶: شهرهای رقابتی شهرهایی هستند که اقتصادی پویا و قدرتمند با رشد اشتغال، درآمد و سرمایه‌گذاری همه‌جانبه دارند.

۳- بانکی هستند^۷: شهرهایی را می‌توان بانکی یاد کرد که دارای نظام مالیات شهری کارآمد در بهره‌گیری از منابع درآمدی و هزینه‌ای خود هستند.

۴- خوب مدیریت و اداره می‌شوند^۸: عناصر و ویژگی‌های مهم حاکمیت مدیریت خوب شهری عبارت‌اند از: حساب پس‌دهی در امور^۹، شفافیت در اجرا^{۱۰} و دارا بودن اصل رقابت^{۱۱} با شهرهای همسان؛ بنابراین، براساس چنین منطق و استدلالی، مدیریت خوب شهری مدیریتی است که پاسخ‌گوست، در عمل و کار شفافیت دارد و برای رقابت با شهرهای مشابه و همسان خود از قدرت اقتصادی- اجتماعی کافی برخوردار است (حسین‌زاده دلیر، ۱۳۹۰: ۱۸۳).

برنامه توسعه سازمان ملل متحد (UNDP)، حکمروایی خوب به‌عنوان یکی از شاخص‌های استراتژی‌های توسعه شهری را اینچنین تعریف می‌کند: حکمروایی، عملی اقتصادی، سیاسی و اقتدار اجرایی برای مدیریت کردن امور

کشور در همه سطوح آن شامل مکانیزم‌ها، پروسه‌ها و نهادهاست؛ به طوری که شهروندان و گروه‌ها علایقشان را به صراحت تحقق می‌بخشند، حقوق قانونی‌شان را مطالبه نموده و با موانع برخورد می‌کنند و اختلاف‌نظرهای خود را از بین می‌برند (اسدی، ۱۳۸۸: ۲۱).

گروه تحقیق مؤسسه بین‌المللی علوم اداری، مواردی همچون درجه مشروعیت، نمایندگی، مسئولیت و کارایی را به‌عنوان معیارهای نمونه برای ارزیابی حکمروایی برشمرده است (ابراهیم‌زاده و اسدیان، ۱۳۹۲: ۲۱).

مشاهده می‌شود که محققان و مراکز علمی مختلف هر کدام ویژگی‌های خاصی را برای حکمروایی خوب در نظر گرفته‌اند؛ اما در مورد شاخص‌ها آنچه عمومیت دارد و روی آن اجماع بیشتری است، شاخص‌هایی است که سازمان ملل آنها را معرفی کرده که به تفصیل در ادامه بیان شده است: ۱- قانونمندی^{۱۲}: قانونمندی و حاکمیت قانون، جوهره و روح و در حکم سیمان و عامل پیونددهنده مدیریت و حکمروایی شهری است و بدون آن، حکمروایی شهری کالبدی بی‌روح، بدون توان پاسخ‌گویی و کارآمدی خواهد بود. قانونمندی، مفهومی است که همه حکومت‌ها و مدیران از خود کامه‌ترین تا دموکراتیک‌ترین‌ها به آن استناد می‌جویند (سردارنیا، ۱۳۹۱: ۶۳). منظور از قانونمندی در تصمیم‌گیری شهری، وجود قوانین کارآمد، رعایت عادلانه چهارچوب‌های قانونی در تصمیم‌گیری و مداخله نکردن افراد غیرمسئول در تصمیم‌گیری‌هاست. بدیهی است التزام به قوانین، مستلزم آگاهی شهروندان از آنها و نیز پایبندی مسئولان به قانون است (کریمی و پارسا، ۱۳۹۱: ۱۰۴).

۲- مسئولیت و پاسخ‌گویی^{۱۳}: حکومت‌ها در سطوح ملی و محلی- شهری موظف به پاسخ‌گویی و مسئولیت‌پذیری، در مقابل مردم و شهروندان به‌عنوان ولی‌نعمت‌ها و دارندگان اصلی حاکمیت هستند. در واقع، باید گفت که مسئولیت و پاسخ‌گویی، هم به مثابه خروجی و هم جوهره مهم یا روح حکمرانی خوب، از جمله حکمرانی خوب شهری است و نبود و تحقق نیافتن آن در شهرداری‌ها منجر به بحران‌های شدید مدیریتی و بی‌ثباتی‌های فزاینده خواهد شد.

5 - Livable

6 - Competitive

7 - bankable

8 - well managed and will governed

9 - Accountability

10 - Transparency

11 - Contestability

12 - Rule Of Law

13 - Accountability

مداخله در اداره امور محلی پرهیز کند (تقوایی و مختاری ملک آبادی، ۱۳۸۳: ۲۱).

۵- اثربخشی و کارایی^{۱۶}: این معیار بر استفاده از منابع موجود شهری برای تأمین نیازهای تمامی شهروندان، ارائه خدمات مناسب شهری و رضایت شهروندان استوار است (Downer, 2000: 21). به عبارت دیگر، اثربخشی و کارایی، یعنی به هنگام استفاده از منابع، فرایندها و نهادهایی مناسب شکل بگیرد و نتایجی به دست آید که قادر به پاسخ‌گویی و تأمین نیازهای مردم باشد (کریمی و پارسا، ۱۳۹۱: ۱۰۰).

۶- پذیرا بودن و پاسخ‌گو بودن^{۱۷}: از جمله نیازهای اساسی برای حکمروایی مطلوب شهری است. نه تنها مؤسسات دولتی؛ بلکه سازمان‌های بخش خصوصی و جامعه مدنی نیز باید در مقابل مردم و ذی‌نفعان سازمان‌های خود پاسخ‌گو باشند (یاپینگ‌غراوی، ۱۳۹۱: ۲۰۳). این معیار، متضمن دو نکته مکمل است بدین ترتیب که مسئولان و مدیران شهری باید هم نیازها و خواسته‌های شهروندان را درک کنند و بپذیرند و هم به آنها پاسخ مناسب دهند تا بدین طریق، همسویی مدیران و شهروندان را به نمایش بگذارند و سازوکارهایی را برای پاسخ‌گویی به شهروندان تمهید کنند (برک‌پور، ۱۳۸۵: ۵۰۲).

۷- جهت‌گیری توافقی^{۱۸}: از آنجا که شهر عرصه وجود گروه‌ها و منافع مختلف و گاه در حال ستیز با یکدیگر است، منظور از جهت‌گیری توافقی، تعبیه سازوکارهایی برای تعدیل و ایجاد توافق میان آنهاست که از راه برقراری ارتباط و تلاش مشترک بین سازمان‌های دولتی، شهروندان، بخش خصوصی و نهادهای جامعه مدنی و سازمان‌های غیردولتی میسر می‌شود (برک‌پور، ۵۰۲:).

۸- عدالت^{۱۹}: منظور از عدالت، ایجاد فرصت‌های مناسب و برابر برای همه شهروندان به منظور ارتقای وضعیت رفاهی خود، تلاش برای تخصیص و توزیع عادلانه منابع و مشارکت اقشاری است که در فرایند اعلام نظر و تصمیم‌گیری نقشی ندارند (کریمی و پارسا، ۱۳۹۱: ۱۰۴).

پاسخ‌گویی و مسئولیت‌پذیری در قبال ایفای نقش و مسئولیت در مدیریت شهری از یکدیگر، تفکیک‌ناپذیر هستند و بدون آنها، مدیریت شهری به حکمروایی بد و فاسد شهری و خودکامگی می‌انجامد (سردارنیا، ۱۳۹۱: ۶۴). اینکه پاسخ‌گویی از طرف چه کسی و به چه فردی است، بر حسب نوع تصمیمات و فعالیت‌های سازمان‌ها و افراد متغیر است. در حالی که هر سازمانی در قبال کسانی که به وسیله کارهای انجام شده توسط سازمان تأثیر می‌پذیرند، پاسخ‌گوست. نکته مهم اینجاست که پاسخ‌گویی تنها از طریق اعمال شفافیت و حاکمیت قانون اجرایی است (رستگار، ۱۳۸۸: ۱۰۵).

۳- شفافیت^{۱۴}: شفافیت که در نقطه‌مقابل پنهان‌کاری در تصمیم‌گیری قرار می‌گیرد، به معنی گردش آزاد اطلاعات و سهولت دسترسی به آنها، وضوح اقدامات و آگاهی مستمر شهروندان از روندهای موجود است که به نوبه خود، پنهان‌کاری، امکان بروز فساد را کاهش می‌دهد (عسکری، ۱۳۷۸: ۱۵). به نظر پینریو، یک مبنای اصلی برای اعتمادسازی بین دولت و ملت، «شفافیت» است (پاداش، ۱۳۸۶: ۷۴).

۴- مشارکت^{۱۵}: مشارکت یکی از ستون‌های اصلی دموکراسی است و نوستالژی دموکراسی آتنی از روی آن همچنان در اذهان باقی مانده است که یادآور مشارکت آزاد و برابر مردم در میدان عمومی آتن مشهور به آگورا بوده است (انصاری، ۱۳۸۴: ۷۲). در واقع منظور از مشارکت، قدرت تأثیرگذاران بر تصمیم‌گیری‌ها و سهیم شدن شهروندان در قدرت است. مشارکت فقط به حمایت مردم از تصمیم‌گیران و تأیید سیاست‌های آنان محدود نمی‌شود، بلکه فرایندی است که در آن شهروندان و مسئولان در تصمیم‌گیری‌های شهری سهیم می‌شوند (برک‌پور، ۱۳۸۵: ۵۰۱). توسعه پایدار شهری از طریق تصمیم‌گیری مشارکتی در سطح محلی امکان‌پذیر می‌شود؛ زیرا این سطح مماس با نیازهای روزمره زندگی افراد است و در این میان، وظیفه اصلی دولت مرکزی ایجاد تسهیلات، حمایت همه‌جانبه و برداشتن موانع است و در عین حال، بایستی از

¹⁶ - Effectiveness & Efficiency

¹⁷ - Responsiveness

¹⁸ - Orientation Consensus

¹⁹ - Equity

¹⁴ . Transparency

¹⁵ . Participation

این حجم نمونه، در هریک از حوزه‌های بافت فرسوده متناسب با جمعیت هر حوزه به صورت تصادفی طبقه‌بندی شده توزیع شده است (جدول ۱).

جدول ۱. جمعیت بافت فرسوده شهر کرمان و پرسش‌نامه مورد

نیاز در هر ناحیه

حوزه	جمعیت	درصد جمعیت هر ناحیه به کل جمعیت	تعداد پرسش‌نامه مورد نیاز
۱	۳۵۴۲	۳,۰۸	۳۰
۲	۸۱۶۸	۷,۱	۳۰
۳	۱۲۵۷۶	۱۱,۲۳	۳۶
۴	۱۱۶۴۶	۱۰,۱۳	۳۲
۵	۱۱۶۶۸	۱۰,۱۵	۳۲
۶	۵۶۲۲۹	۴۸,۹۱	۱۲۸
۷	۱۲۱۰۷	۱۰,۵۳	۳۳
جمع	۱۱۴۹۴۶	۱۰۰	۳۲۱

منبع: طرح راهبردی شهر کرمان، تحلیل: نگارندگان ۱۳۹۳

طبقه‌بندی و ارزش‌دهی شاخص‌ها با استفاده از طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت صورت گرفته است. به منظور ارزیابی روایی^{۲۱} گویه‌های پرسش‌نامه توسط تعدادی از کارشناسان و اعضای هیئت علمی دانشگاه مورد تأیید قرار گرفت. پایایی^{۲۲} پرسشنامه که با استفاده از روش آلفای کرونباخ بررسی شده، ۰/۷۵۹ به دست آمده و نشان‌دهنده انسجام درونی پرسش‌نامه است. به منظور بررسی میزان تحقق حکمروایی خوب در شهر کرمان از هشت شاخص (مشارکت، اثربخشی و کارایی، شفافیت، قانون‌مداری، پذیرا و پاسخ‌دهنده، مسئولیت و پاسخ‌گویی، اجماع‌گرایی و بینش راهبردی) استفاده شده است. تحلیل داده‌ها نیز با استفاده از آزمون‌های T-Test، تحلیل واریانس و رگرسیون چندگانه مورد آزمون قرار گرفته است.

معرفی منطقه مورد مطالعه

شهر کرمان در نقطه‌ای به مختصات ۵۰ و ۵۷ درجه طول شمالی و ۱۷ و ۳۰ درجه عرض شمالی قرار دارد. این شهر مرکز استان کرمان و بزرگترین شهر استان است. این شهر

۹- بینش راهبردی^{۲۰}: به معنی فراتر رفتن از روزمرگی‌ها در برخورد با مسائل خردشهری و متقابلاً مستلزم بهره‌مندی از بینشی عمیق، ژرف، آینده‌نگر، گسترده و درازمدت در زمینه توسعه شهری است (رهنما و دیگران، ۱۳۸۹: ۲۰۷).

روش تحقیق

روش تحقیق در این پژوهش، توصیفی-تحلیلی است که در یک کلیت منطقی در قالب فرایند علمی تحقیق صورت می‌پذیرد. روش گردآوری اطلاعات به دو صورت کتابخانه‌ای (مطالعه اسناد و منابع مربوط) و میدانی، از طریق پرسش‌نامه صورت می‌گیرد. ابزار تجزیه و تحلیل اطلاعات در دو بخش آماری و گرافیکی است. برای انجام فعالیت‌های گرافیکی از نرم‌افزار GIS و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات میدانی از نرم‌افزارهای آماری SPSS استفاده شده است.

جامعه آماری تحقیق، کل شهروندان بافت فرسوده شهر کرمان شامل ۱۱۴۹۴۶ نفر است. برای به دست آوردن حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شده است (حافظ‌نیا، ۱۳۹۱: ۱۶۶).

$$N = \frac{t^2 pq}{d^2} \div \left(1 + \frac{1}{N} \left(\frac{t^2 pq}{d^2} - 1 \right) \right)$$

در این فرمول حجم جامعه N=، درصد توزیع صفت در جامعه p=، درصد فاقد صفت در جامعه q=، ۱/۹۶ در سطح t=۰/۹۵ است. با توجه به اینکه جامعه آماری برابر ۱۱۴۹۴۶ بوده است و از فرمول کوکران به شرح زیر برای تعیین حجم نمونه استفاده شده است:

$$N=111946- t= 1/96 - d=0/05 - p=و 0/7$$

$$q=0/3$$

$$n = \frac{(1/96)^2 (0/7)(0/3)}{(0/05)^2} \div \left(1 + \frac{1}{111946} \left(\frac{(1/96)^2 (0/7)(0/3)}{(0/05)^2} - 1 \right) \right) = 321$$

² - Validity
³ -Reliability

²⁰ - Strategic Vision

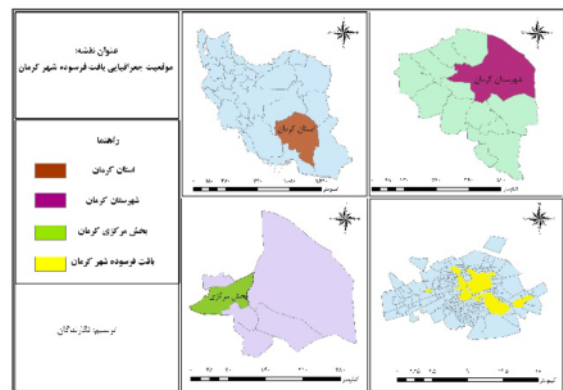
نتایج پژوهش

برای سنجش شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در بافت فرسوده شهر کرمان از دیدگاه شهروندان، پرسش‌نامه در ۸ شاخص و ۲۶ گویه طراحی شد. برای تحلیل داده‌ها از طیف لیکرت استفاده شد و پاسخ سؤالات به ترتیب ارزش به صورت بسیار کم، کم، متوسط، زیاد و بسیار زیاد طبقه‌بندی شد. سپس پرسش‌نامه‌ها، براساس جمعیت هریک از حوزه‌ها، به هر حوزه اختصاص داده شد.

شاخص‌ها و متغیرهای پژوهش

متغیرهای مستقل در این پژوهش عبارت‌اند از: مشارکت، اثربخشی و کارایی، شفافیت، قانونمندی، پذیرا و پاسخ‌دهنده، مسئولیت و پاسخ‌گویی، اجماع‌گرایی و بینش راهبردی. شاخص‌ها و گویه‌های استفاده شده در پرسش‌نامه، در جدول ۲ آمده است. متغیر وابسته هم، حکمروایی خوب شهری است.

از جنوب به ماهان و جوپار، از شمال به دره زنگی‌آباد و ارتفاعات باداموئیه و از شرق به شهداد و از غرب به دشت رفسنجان محدود شده است. اگرچه شهر کرمان در نیمکره شمالی قرار دارد؛ ولی مختصات هندسی این شهر تنها عامل تعیین‌کننده اقلیم آن نبوده، بلکه عوامل دیگری چون ارتفاع از سطح دریا، چین‌خوردگی‌ها و فاصله آن با رودها و همچنین وزش بادهای توده‌های هوا تأثیرات بسیار مهمی بر این امر دارند. کرمان از لحاظ اقلیمی دارای تابستان‌های گرم و خشک و زمستان‌های بسیار سرد است (نظری علم‌آبادی، ۱۳۸۷: ۵). جمعیت این شهر در سرشماری ۱۳۹۰ به ۵۳۴۴۴۱ نفر رسیده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰). بافت فرسوده شهر کرمان با جمعیتی معادل ۱۱۴۹۴۶ نفر، بیش از یک پنجم (۲۰ درصد) کل جمعیت شهر را در خود جای داده است. از کل جمعیت محدوده بافت فرسوده، ۱۴/۶ درصد را بافت روستایی - شهری و ۸۵/۴ درصد را بافت شهری تشکیل داده است. نرخ باسوادی در محدوده بافت فرسوده از نرخ باسوادی شهر کرمان، تا حدودی (۴ درصد) پایین‌تر است. تراکم جمعیتی در سطح محدوده بافت فرسوده بسیار پایین‌تر از سطح شهر کرمان است. بیشترین تراکم خالص جمعیت به حوزه ۵ اختصاص دارد و کمترین تراکم خالص جمعیتی به حوزه ۷ اختصاص دارد. بافت فرسوده شهر کرمان از مشکلاتی چون: پایین بودن درآمد ساکنان، حضور مهاجران افغانی، گسترش مصرف مواد مخدر، ناآگاهی کافی نسبت به نحوه مشارکت‌پذیری و ... رنج می‌برد (طرح راهبردی شهر کرمان، ۱۳۸۵).

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی بافت فرسوده شهر کرمان

منبع: شهرداری کرمان، بازترسیم: نگارندگان ۱۳۹۳

جدول ۲. متغیرها و شاخص‌های حکمروایی خوب شهری

متغیرها	شاخص‌های حکمروایی خوب
مشارکت	نظرخواهی از شهروندان در فرایند تهیه و اجرای طرح‌های احیای بافت‌های فرسوده، کمک مردم در اجرای طرح‌های توسعه و بهسازی بافت فرسوده، مسئولیت‌پذیری مردم در تهیه و اجرای طرح‌های توسعه و بهسازی و نوسازی بافت فرسوده و حاضر بودن شهروندان به کمک کردن به مسئولان در تهیه طرح‌های بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده.
اثربخشی و کارایی	در نظر گرفتن منابع طبیعی و محیط زیست در اجرای طرح‌ها و ارائه خدمات از سوی شهرداری، مدت زمان اجرای طرح‌ها، هزینه‌های اجرای طرح‌ها، رضایت از خدمات ارائه شده.
شفافیت	اطلاع‌رسانی به شهروندان درباره کارهای عمرانی و رفاهی بافت‌های فرسوده، اطلاع‌رسانی به عموم مردم درباره جزئیات و هزینه‌های طرح‌ها و برنامه‌های بهسازی و نوسازی، دسترسی شهروندان به اطلاعات شهری و شفاف‌سازی در مورد مسئولیت‌ها، نظارت‌ها، قراردادها و مناقصه‌ها.
قانونمندی	کافی بودن قوانین در رابطه با مسائل بافت‌های فرسوده، تأثیرگذاری افراد و گروه‌های ذی‌نفع در برنامه‌ریزی و مدیریت بافت فرسوده و آگاه بودن مردم از قوانین موجود در حوزه عمل شهرداری و رعایت کردن آنها.
پذیرا و پاسخ‌دهنده	برگزاری جلسات پرسش و پاسخ با گروه‌های مختلف مردم توسط شهرداری و فراهم کردن تسهیلات در شهرداری جهت رسیدگی به شکایت‌های شهروندان.
مسئولیت و پاسخ‌گویی	مسئولان شهرداری پذیرای خواسته‌ها و نیازهای شهروندان هستند و مسئولان شهرداری به خواسته‌ها و نیازهای شهروندان پاسخ می‌دهند.
اجماع‌گرایی	وجود هماهنگی بین نهادهای مختلف جهت هماهنگی و اداره بهتر شهر، وجود همکاری بین شهرداری و نهادهای دولتی با بخش خصوصی و نهادهای مردمی.
بینش راهبردی	در نظر گرفتن گروه‌های مردم توسط شهرداری در برنامه‌ریزی و اجرای طرح‌های بافت فرسوده، آینده‌نگری در برنامه‌های شهرداری و شورای شهر برای بافت فرسوده و در نظر گرفتن مشکلات چند سال آینده در طرح‌های انجام شده.

منبع: نویسنده‌گان، ۱۳۹۳

تجزیه و تحلیل استنباطی داده‌ها

برای ارزیابی و سنجش شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در بافت فرسوده شهر کرمان، از آزمون T-Test تک‌نمونه‌ای استفاده شده است. هرچقدر میانگین هریک از شاخص‌ها از حد وسط که در طیف لیکرت ۳ است، کمتر باشد؛ مؤید وضعیت بد شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در بافت فرسوده شهر کرمان است، ولی هرچه میانگین هریک از این شاخص‌ها بالاتر از حد وسط باشد، بیانگر وضعیت خوب شاخص‌های حکمروایی در بافت فرسوده شهر کرمان است. در این آزمون، اگر مقدار سطح معناداری (Sig)، کمتر از ۵ درصد (۰/۰۵) باشد، نشان‌دهنده این است که میانگین حاصل از نمونه را می‌توان به کل ساکنان بافت فرسوده شهر کرمان تعمیم

داد. در حالی که، اگر حد بالا و پایین هر دو مثبت باشند، نشان‌دهنده این است که وضعیت آن شاخص بالاتر از حد وسط است؛ اما اگر حدود بالا و پایین آزمون هر دو منفی باشد، نشان از وضعیت بد شاخص مورد نظر است. نتایج حاصل نشان می‌دهد با توجه به اینکه سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ است، نتایج حاصل از این پژوهش را می‌توان به کل جامعه تعمیم داد. همچنین، با توجه به اینکه حد بالا و پایین شاخص‌ها منفی است؛ در نتیجه وضعیت این شاخص‌ها کمتر از حد مطلوب است و وضعیت بدی دارند (جدول ۳).

جدول ۳. آزمون T-Test برای شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در بافت فرسوده شهر کرمان

شاخص‌های حکمروایی خوب شهری	مقدرا تست=۳						
	میانگین	آماره T	درجه آزادی	سطح معناداری	اختلاف میانگین	سطح اطمینان ۹۵٪	
						حد بالا	حد پایین
مشارکت	۲/۴۹	-۱۵/۹۹۳	۳۲۰	۰/۰۰۰	-۰/۵۲۸۵۶	-۰/۵۹۳۶	-۰/۴۶۳۵
اثربخشی و کارایی	۲/۷۳	-۷/۰۱۹	۳۲۰	۰/۰۰۰	-۰/۲۵۵۶۱	-۰/۳۲۷۳	-۰/۱۸۴۰
شفافیت	۲/۲۱	-۲/۴۳۵	۳۲۰	۰/۰۰۰	-۰/۱۸۴۶۵۷	-۰/۸۲۰۸	-۰/۷۷۲۳
قانونمداری	۲/۴۶	-۱۶/۸۷۷	۳۲۰	۰/۰۰۰	-۰/۵۵۶۸۵	-۰/۶۲۱۸	-۰/۴۹۱۹
پذیرا و پاسخ‌دهنده	۲/۲۴	-۱۸/۳۰۸	۳۲۰	۰/۰۰۰	-۰/۸۱۶۰	-۰/۹۰۳۹	-۰/۷۲۸۵
مسئولیت و پاسخ‌گویی	۲/۵۵	-۱۰/۸۰۱	۳۲۰	۰/۰۰۰	-۰/۴۵۶۳۹	-۰/۵۳۹۵	-۰/۳۷۳۳
اجماع‌گرایی	۲/۵۴	-۱۱/۹۱۷	۳۲۰	۰/۰۰۰	-۰/۴۶۱۰۶	-۰/۵۳۷۲	-۰/۳۸۴۹
بینش راهبردی	۲/۶۷	-۷/۵۸۸	۳۲۰	۰/۰۰۰	-۰/۳۰۷۳۷	-۰/۳۸۷۱	-۰/۲۲۷۷
کل شاخص‌ها	۲/۴۹	-۲۳/۳۶۴	۳۲۰	۰/۰۰۰	-۰/۵۲۸۵۸	-۰/۵۷۳۱	-۰/۴۸۴۱

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۳

نواحی بافت فرسوده از لحاظ شاخص‌های حکمروایی خوب شهری، رد شده و فرضیه تحقیق به تأیید می‌رسد. در واقع، بین نواحی بافت فرسوده شهر کرمان از لحاظ شاخص‌های حکمروایی خوب شهری تفاوت معناداری وجود دارد (جدول ۴).

برای سنجش نابرابری بین نواحی شهر از لحاظ شاخص‌های حکمروایی خوب، از آزمون تحلیل واریانس (ANOVA) استفاده شده است. نتایج به دست آمده از آزمون تحلیل واریانس نشان می‌دهد که با توجه به اینکه سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ است، با اطمینان ۹۵٪ می‌توان گفت که فرضیه صفر مبنی بر نبود تفاوت بین

جدول ۴. بررسی رابطه بین نواحی بافت فرسوده شهر کرمان از لحاظ حکمروایی خوب شهری

آزمون واریانس	جمع مربعات	درجه آزادی	اختلاف مربعات	آزمون f	سطح معناداری
بین‌گروهی	۱۴/۸۲۷	۶	۲/۴۷۱	۲۰/۵۵۶	۰/۰۰۰
درون‌گروهی	۳۷/۷۴۸	۳۱۴	۰/۱۲۰		
جمع	۵۲/۵۷۶	۳۲۰			

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۳

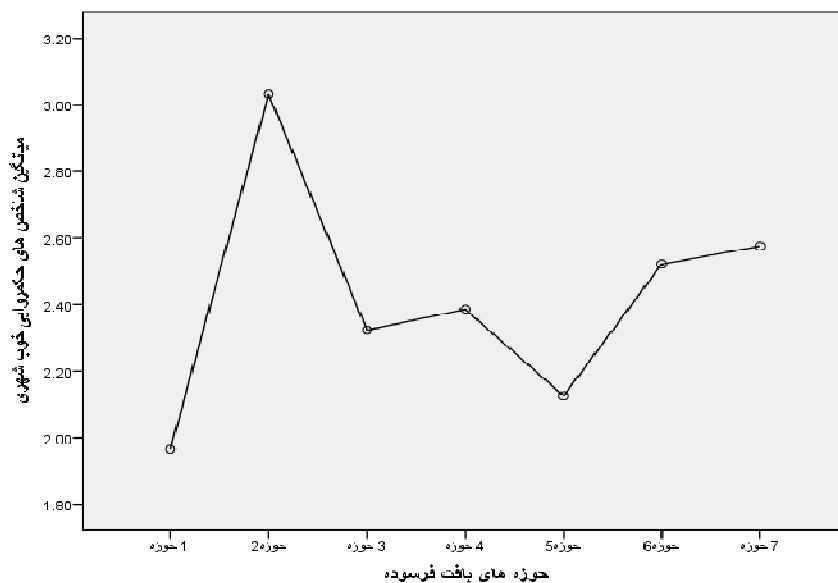
اما مشخص نمی‌کند که این تفاوت‌ها در بین کدام یک از گروه‌های بررسی وجود دارد؛ به همین دلیل، به منظور تعیین دقیق اختلاف بین گروه‌ها، از آزمون LSD استفاده شد که این آزمون میانگین زوج‌ها را با یکدیگر به صورت دوجه‌دو مقایسه کرده و وجود اختلاف معنادار بین آنها را نشان می‌دهد.

آزمون F نسبت برآورد پراکنندگی بین‌گروهی و درون‌گروهی را نشان می‌دهد که هرچه مقدار آن بیشتر باشد؛ یعنی اختلاف میانگین بین گروه‌ها بیشتر از اختلاف درون‌گروه‌ها بوده و در نتیجه احتمال رد فرضیه کاهش و درصد تأیید فرضیه تحقیق، بیشتر می‌شود. آنچه که باید مورد توجه قرار گیرد این است که آزمون F تنها معنی‌داری تفاوت بین گروه‌ها را مورد بررسی قرار می‌دهد؛

جدول ۵. نتایج آزمون LSD برای بررسی اختلاف شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در حوزه‌های بافت فرسوده شهر کرمان

آزمون	تاحیه	تواحي	اختلاف میانگین	اختلاف استاندارد	سطح معناداری	سطح اطمینان ۹۵٪	
						حد بالا	حد پایین
LSD	حوزه ۱	حوزه ۲	-۱/۰۶۶۹۲	+۱/۳۷۱۹	+۰/۰۰۰	-۱/۳۳۶۹	-۰/۷۹۷۰
		حوزه ۳	-۰/۳۵۸۳۳	+۱/۲۹۲۲	+۰/۰۰۶	-۰/۶۱۲۶	-۰/۱۰۴۱
		حوزه ۴	-۰/۴۲۰۶۶	+۱/۳۰۸۲	+۰/۰۰۱	-۰/۶۷۸۱	-۰/۱۶۳۳
		حوزه ۵	-۰/۱۶۰۳۱	+۱/۳۰۸۲	+۰/۲۲۱	-۰/۴۱۷۷	-۰/۰۹۷۱
		حوزه ۶	-۰/۵۵۶۵۱	+۱/۱۸۸۴	+۰/۰۰۰	-۰/۷۹۰۳	-۰/۳۲۲۷
		حوزه ۷	-۰/۶۱۰۲۳	+۱/۳۰۳۹	+۰/۰۰۰	-۰/۸۶۶۸	-۰/۳۵۳۷
		حوزه ۲	حوزه ۱	۱/۰۶۶۹۲	+۱/۳۷۱۹	+۰/۰۰۰	+۰/۷۹۷۰
	حوزه ۳		+۰/۷۰۸۵۹	+۰/۹۳۸۳	+۰/۰۰۰	+۰/۵۲۴۰	+۰/۸۹۳۲
	حوزه ۴		+۰/۶۴۴۲۶	+۰/۹۶۰۳	+۰/۰۰۰	+۰/۴۵۷۳	+۰/۸۳۵۲
	حوزه ۵		+۰/۹۰۶۶۱	+۰/۹۶۰۳	+۰/۰۰۰	+۰/۷۱۷۷	+۰/۰۹۵۵
	حوزه ۶		+۰/۵۱۰۴۱	+۰/۷۸۹۳	+۰/۰۰۰	+۰/۳۵۵۱	+۰/۶۶۵۷
	حوزه ۷		+۰/۴۵۶۶۹	+۰/۹۵۴۳	+۰/۰۰۰	+۰/۲۶۸۹	+۰/۶۴۴۵
	حوزه ۳		حوزه ۱	+۰/۳۵۸۳۳	+۱/۲۹۲۲	+۰/۰۰۶	-۰/۱۰۴۱
		حوزه ۲	-۰/۷۰۸۵۹	+۰/۹۳۸۳	+۰/۰۰۰	-۰/۸۹۳۲	-۰/۵۲۴۰
		حوزه ۴	-۰/۰۶۲۳۳	+۰/۸۴۲۴	+۰/۴۶۰	-۰/۲۲۸۱	+۰/۱۰۳۴
		حوزه ۵	+۰/۱۹۸۰۳	+۰/۸۴۲۴	+۰/۰۱۹	+۰/۳۲۲۳	+۰/۳۶۳۸
		حوزه ۶	-۰/۱۹۸۱۸	+۰/۶۴۰۷	+۰/۰۰۲	-۰/۳۲۴۲	-۰/۰۷۲۱
		حوزه ۷	-۰/۲۵۱۸۹	+۰/۸۳۵۶	+۰/۰۰۳	-۰/۴۱۶۳	-۰/۰۸۷۵
		حوزه ۴	حوزه ۱	+۰/۴۲۰۶۶	+۱/۳۰۸۲	..۰۰۱	+۰/۱۶۳۳
	حوزه ۲		-۰/۶۴۴۲۶	+۰/۹۶۰۳	+۰/۰۰۰	-۰/۸۳۵۲	-۰/۴۵۷۳
	حوزه ۳		+۰/۰۶۲۳۳	+۰/۸۴۲۴	+۰/۴۶۰	-۰/۱۰۳۴	+۰/۲۲۸۱
	حوزه ۵		+۰/۲۶۰۳۵	+۰/۸۶۶۸	+۰/۰۰۳	+۰/۰۸۹۸	+۰/۴۳۰۹
	حوزه ۶		-۰/۱۳۵۸۵	+۰/۶۷۲۵	+۰/۰۴۴	-۰/۲۶۸۲	-۰/۰۰۳۵
	حوزه ۷		-۰/۱۸۹۵۷	+۰/۸۶۰۲	+۰/۰۲۸	-۰/۳۵۸۸	-۰/۰۲۰۳
	حوزه ۵		حوزه ۱	+۰/۱۶۰۳۱	+۱/۳۰۸۲	..۲۲۱	-۰/۰۹۷۱
		حوزه ۲	-۰/۹۰۶۶۱	+۰/۹۶۰۳	+۰/۰۰۰	-۱/۰۹۵۵	-۰/۷۱۷۷
		حوزه ۳	-۰/۱۹۸۰۳	+۰/۸۴۲۴	+۰/۰۱۹	-۰/۳۶۳۸	-۰/۰۳۲۳
		حوزه ۴	-۰/۲۶۰۳۵	+۰/۸۶۶۸	..۰۰۳	-۰/۴۳۰۹	-۰/۰۸۹۸
		حوزه ۶	-۰/۳۹۶۲۰	+۰/۶۷۲۵	+۰/۰۰۰	-۰/۵۲۸۵	-۰/۲۶۳۹
		حوزه ۷	+۰/۴۴۹۹۲	+۰/۸۶۰۲	+۰/۰۰۰	-۰/۶۱۹۲	-۰/۲۸۰۷
		حوزه ۶	حوزه ۱	+۰/۵۵۶۵۱	+۱/۱۸۸۴	+۰/۰۰۰	+۰/۳۲۲۷
	حوزه ۲		+۰/۵۱۰۴۱	+۰/۷۸۹۳	+۰/۰۰۰	-۰/۶۶۵۷	-۰/۳۵۵۱
	حوزه ۳		+۰/۱۹۸۱۸	+۰/۶۴۰۷	+۰/۰۰۲	+۰/۷۲۱	+۰/۳۲۴۲
	حوزه ۴		+۰/۱۳۵۸۵	+۰/۶۷۲۵	+۰/۰۴۴	+۰/۰۰۳۵	+۰/۲۶۸۲
	حوزه ۵		+۰/۳۹۶۲۰	+۰/۶۷۲۵	+۰/۰۰۰	+۰/۲۶۳۹	+۰/۵۲۸۵
	حوزه ۷		-۰/۰۵۳۷۲	+۰/۶۶۴۰	+۰/۴۱۹	-۰/۱۸۴۴	+۰/۰۷۶۹
	حوزه ۷		حوزه ۱	+۰/۶۱۰۲۳	+۱/۳۰۳۹	+۰/۰۰۰	+۰/۳۵۳۷
		حوزه ۲	+۰/۴۵۶۶۹	+۰/۹۵۴۳	+۰/۰۰۰	-۰/۶۴۴۵	-۰/۲۶۸۹
		حوزه ۳	+۰/۲۵۱۸۹	+۰/۸۳۵۶	+۰/۰۰۳	+۰/۰۸۷۵	+۰/۴۱۶۳
		حوزه ۴	+۰/۱۸۹۵۷	+۰/۸۶۰۲	+۰/۰۲۸	+۰/۰۲۰۳	+۰/۳۵۸۸
		حوزه ۵	+۰/۴۴۹۹۲	+۰/۸۶۰۲	+۰/۰۰۰	+۰/۲۸۰۷	+۰/۶۱۹۲
		حوزه ۶	+۰/۵۳۷۲	+۰/۶۶۴۰	+۰/۴۱۹	+۰/۷۶۹	+۰/۱۸۴۴

می توان به تحلیل آن پرداخت. همان طور که در شکل ۲ مشخص است، حوزه ۲ بافت فرسوده شهر کرمان با میانگین ۳/۰۳، در رتبه اول و حوزه ۷ (با میانگین ۲/۵۷) در رتبه دوم، حوزه ۶ (میانگین ۲/۵۲) در رتبه سوم، حوزه ۴ (با میانگین ۲/۳۸) در رتبه چهارم (با میانگین ۲/۳۲) در رتبه پنجم، حوزه ۵ (با میانگین ۲/۱۲) در رتبه ششم و حوزه ۱ (با میانگین ۱/۹۶) در رتبه هفتم قرار دارد.

شکل ۲. اختلاف حوزه های بافت فرسوده شهر کرمان از لحاظ شاخص های حکمروایی خوب شهری

۸ گانه وارد شده بر مدل به میزان ۹۹ درصد از تغییرات شاخص های تلفیقی (شاخص حکمروایی خوب) را تبیین می کنند و باقیمانده واریانس ها به وسیله عوامل ناشناخته که در این تحقیق نیامده است، تبیین و پیش بینی می شوند (جدول ۶)

جدول ۶. میزان تبیین تغییرات متغیر وابسته حکمروایی خوب

شهری به وسیله ابعاد هشت گانه

اشتباه معیار	ضریب تبیین تصحیح شده	ضریب تبیین	ضریب همبستگی چندگانه
۰/۷۲۳	۰/۹۹۷	۰/۹۹۷	۰/۹۹۷

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۳

همان گونه که در جدول تحلیل واریانس مدل رگرسیونی (جدول شماره ۷) مشخص است، میزان خطای آلفای

با استفاده از اطلاعات مندرج در جدول 5، می توان دریافت که اختلاف میانگین در بین نواحی بافت فرسوده شهر کرمان از لحاظ شاخص های حکمروایی خوب شهری معنادار است؛ زیرا سطح معناداری در مقایسه این گروه ها کمتر از ۰/۰۵ است؛ به جز نواحی یک با پنج، سه با چهار و شش با هفت که تفاوت بین آنها معنادار نیست. با توجه به اینکه معنادار بودن اختلاف نواحی از لحاظ شاخص های حکمروایی خوب شهری به اثبات رسید،

بررسی میزان اثر گذاری هریک از ابعاد بررسی شده در تحقق حکمروایی خوب شهری

برای پیش بینی شاخص های تأثیرگذار بر تحقق حکمروایی خوب شهری در بافت فرسوده شهر کرمان، از تحلیل رگرسیون استفاده شد. نتایج حاصل از تحلیل رگرسیونی چندگانه به روش توأم حکایت از آن دارد که از بین معیارهای هشت گانه (مشارکت، اثربخشی و کارایی، شفافیت، قانونمداری، پذیرا و پاسخ دهنده، مسئولیت و پاسخ گویی، اجماع گرایی و بینش راهبردی)، تمام شاخص های هشت گانه مدل نهایی برآزش رگرسیونی معنی دار است. علت معنی دار بودن این امر را می توان همبستگی قوی معیارهای ذکر شده با متغیر وابسته (شاخص حکمروایی خوب) عنوان کرد (۰/۹۹۷). معیارهای

(Sig) تحلیل واریانس مدل رگرسیونی کمتر از میزان خطای قابل قبول (۰/۰۵) و برابر با ۰/۰۰ است و این نشان از آن دارد که بین میزان شاخص‌های هشت‌گانه بررسی شده و حکمروایی خوب شهری در بافت فرسوده شهر کرمان، در سطح اطمینان بالای ۹۵ درصد رابطه معنادار وجود دارد.

جدول ۷. تحلیل واریانس مدل رگرسیونی بین حکمروایی خوب شهری و ابعاد هشت‌گانه آن

سطح معناداری	کمیت F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	مدل
۰/۰۰۰	۳,۷۱۱	۶/۵۷۲	۸	۵۲/۵۷۶	اثر رگرسیونی
		۰/۰۰۰	۳۱۲	۰/۰۰۰	باقیمانده
			۳۲۰	۵۲/۵۷۶	کل

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۳

میزان توان تمام شاخص‌های بررسی شده در تبیین حکمروایی خوب شهری یکسان و یک‌جهت نیست و همانگونه که ضریب استاندارد شده بتا در جدول شماره (۸) نشان می‌دهد، بین شاخص‌های مشارکت، اثربخشی و کارایی، شفافیت، قانونمداری، پذیرا و پاسخ‌دهنده، مسئولیت و پاسخ‌گویی، اجماع‌گرایی و بینش راهبردی با حکمروایی خوب شهری رابطه مستقیم وجود دارد. در بین این شاخص‌ها، شاخص پذیرا و پاسخ‌دهنده با ضریب تأثیر ۰/۲۴۶، اثرگذاری و قدرت تبیین بیشتری نسبت به بقیه ابعاد بررسی شده در پیش‌بینی میزان حکمروایی خوب شهری در بافت فرسوده شهر کرمان دارد. شاخص‌های مسئولیت‌پذیری، بینش راهبردی، اجماع‌گرایی، شفافیت، اثربخشی و کارایی، مشارکت و قانونمداری، به‌ترتیب با ضرایب ۰/۲۳۳، ۰/۲۲۴، ۰/۲۱۴، ۰/۲۰۸، ۰/۲۰۱، ۰/۱۸۳ و ۰/۱۸۲ در رتبه‌های دوم تا هشتم قرار دارند.

جدول ۸. آماره‌های ضرایب مدل رگرسیونی متغیرهای مستقل پژوهش

متغیرها	ضرایب غیر استاندارد		ضرایب استاندارد شده	t	سطح معناداری
	B	خطا B			
مشارکت	۰/۱۲۵	۰/۰۰۰	۰/۱۸۳	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
اثربخشی و کارایی	۰/۱۲۵	۰/۰۰۰	۰/۲۰۱	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
شفافیت	۰/۱۲۵	۰/۰۰۰	۰/۲۰۸	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
قانونمداری	۰/۱۲۵	۰/۰۰۰	۰/۱۸۲	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
پذیرا و پاسخ‌دهنده	۰/۱۲۵	۰/۰۰۰	۰/۲۴۶	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
مسئولیت‌پذیری	۰/۱۲۵	۰/۰۰۰	۰/۲۳۳	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
اجماع‌گرایی	۰/۱۲۵	۰/۰۰۰	۰/۲۱۴	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
بینش راهبردی	۰/۱۲۵	۰/۰۰۰	۰/۲۲۴	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰

منبع: نویسندگان، ۱۳۹۳

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

در این پژوهش، سعی شد که حوزه‌های بافت فرسوده شهر کرمان، از لحاظ شاخص‌های حکمروایی خوب شهری از دید شهروندان با استفاده از نرم‌افزار SPSS و آزمون‌های T-Test، تحلیل واریانس و رگرسیون چندگانه مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد. جامعه آماری این تحقیق ۳۲۱ نفر از ساکنان بافت فرسوده شهر کرمان است. نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در بافت فرسوده شهر کرمان در

وضعیت مطلوبی قرار ندارد و هنوز بسترهای لازم برای اجرای آن فراهم نیست؛ به این دلیل که در فرایند تهیه و اجرای طرح‌های نوسازی و بهسازی، از شهروندان نظرخواهی نمی‌شود؛ روند اجرای طرح‌ها و ارائه خدمات، متناسب با خواست شهروندان نیست؛ شفافیتی درباره هزینه‌های طرح‌ها صورت نمی‌گیرد؛ افراد غیرمسئول در تصمیم‌گیری‌های شهری دخالت می‌کنند؛ شهرداری در برنامه‌ریزی‌های خود و اجرای طرح‌ها در بافت فرسوده به‌نظر گروه‌های محروم توجهی ندارد و مسائلی از این

۵- آن گروه از فعالیتهای مدیریت و اداره امور شهرها که قابل واگذاری به امور محلی است، باید از انحصار دولت خارج شود.

۶- ارزیابی منظم عملکرد مسئولان و داشتن بازخورد مناسب عملکردها.

۷- در طرحهای بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده ضمن توجه به حل مشکلات موجود، مشکلات چند سال آینده نیز در نظر گرفته شود.

۸- تشکیل شهرداری ویژه بافت فرسوده شهر کرمان با اعمال سازوکار مدیریت مشارکتی در کار با اجتماعات محلی.

۹- با توجه به گستردگی شهر کرمان، ایجاد شورای محلات لازم و ضروری است. این شوراها می‌توانند نقشی دوسویه داشته باشند؛ از یک طرف مسائل مردم به مدیران و از سوی دیگر مسائل مدیران به مردم رسانده شود.

۱۰- شفاف‌سازی هزینه‌ها و درآمدهای شهرداری می‌تواند نقش مهمی در اعتماد مردم به مدیریت شهری داشته باشد. این شفاف‌سازی می‌تواند از سطوح بالا به پایین توسط مدیران شهری و شورای محلات به اطلاع مردم رسانده شود.

۱۱- شفاف‌سازی قوانین و الکترونیکی شدن کارها باعث افزایش رضایتمندی شهروندان و کاهش هزینه‌های شهرداری شود.

۱۲- استفاده از سازمان‌های مردم‌نهاد در تمام مراحل برنامه‌ریزی، طراحی و اجرای طرح لازم و ضروری به نظر می‌رسد.

۱۳- تأکید بر اصل نظرسنجی مداوم از شهروندان از طریق وب‌سایت، نمونه‌گیری و مصاحبه مستقیم با مردم.

۱۴- جلب مشارکت عمومی برای ارتقای کیفیت زندگی و حمایت شوراها و نهادهای مردمی با رویکرد محله‌محوری، برای اداره امور شهری به صورت محلی و مشارکت در سطح محلات بافت فرسوده.

قبیل باعث شده که حکمروایی خوب شهری در بافت فرسوده شهر کرمان در وضعیت بدی قرار داشته باشد.

همچنین، حوزه‌های بافت فرسوده شهر کرمان از لحاظ شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در شرایط یکسانی قرار ندارند و حوزه یک و حوزه پنج بافت فرسوده، به ترتیب با میانگین ۱/۹۶ و ۲/۱۲ از وضعیت بدتری نسبت به سایر حوزه‌ها قرار دارند و باید در اولویت توجه مسئولان قرار گیرند.

در بین شاخص‌های حکمروایی خوب، شاخص پذیرا و پاسخ‌دهنده با ضریب تأثیر ۰/۲۴۶ اثرگذاری و قدرت تبیین بیشتری نسبت به بقیه شاخص‌های بررسی شده در پیش‌بینی میزان حکمروایی خوب شهری در بافت فرسوده شهر کرمان دارد. شاخص‌های مسئولیت‌پذیری، بینش راهبردی، اجماع‌گرایی، شفافیت، اثربخشی و کارایی، مشارکت و قانونمداری به ترتیب با ضرایب ۰/۲۳۳، ۰/۲۲۴، ۰/۲۱۴، ۰/۲۰۸، ۰/۲۰۱، ۰/۱۸۳ و ۰/۱۸۲ در رتبه‌های دوم تا هشتم قرار دارند.

همچنین، نظام اداره شهر کرمان به خصوص در بافت فرسوده این شهر مبتنی بر الگوی حکومت شهری است؛ نه حکمروایی خوب شهری که در آن کنترل و هدایت توسعه بافت‌های فرسوده شهری در سازمان‌های تصمیم‌گیرنده دولتی و رسمی خلاصه می‌شود و به هیچ‌یک از شاخص‌های حکمروایی خوب (مشارکت، اثربخشی و کارایی، شفافیت، قانونمداری، پذیرا و پاسخ‌دهنده، مسئولیت و پاسخ‌گویی، اجماع‌گرایی و بینش راهبردی) توجهی نمی‌شود. برای رسیدن به حکمروایی خوب در بافت فرسوده شهر کرمان، باید به نکات زیر توجه شود:

۱- با توجه به پایین بودن سطح مشارکت ساکنان، باید فضای کافی برای مشارکت شهروندان ساکن بافت‌های فرسوده شهر کرمان فراهم شود.

۲- در فرایند تهیه و اجرای طرح‌های بهسازی و نوسازی بافت فرسوده از شهروندان نظرخواهی شود.

۳- توجه و تأکید بر رعایت اصول شهروندی (حقوق و مسئولیت‌ها) با بسترسازی فرهنگی.

۴- ایجاد تسهیلاتی جهت رسیدگی به شکایات و خواسته‌های شهروندان.

منابع

- مشهد). گروه مشاوران جوان شهرداری مشهد. کارگروه معماری و شهرسازی. سایت جامع مدیریت مدیریاری (<http://www.modiryar.com>).
- پاداش، حمید؛ جهانشاهی، بابک؛ صادقی، علی (۱۳۸۶). مؤلفه‌ها و شاخص‌های حکمروایی شهری. مجله جستارهای شهرسازی، شماره ۱۹ و ۲۰. صص ۷۹-۷۲.
- پرهیزکار، اکبر؛ کاظمیان، غلامرضا (۱۳۸۴). رویکرد حکمروایی شهری و ضرورت آن در مدیریت منطقه کلان‌شهری تهران. فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی. شماره ۱۶. صص ۴۹-۲۹.
- تقوایی، مسعود؛ مختاری‌ملک‌آبادی، رضا (۱۳۸۳). مدیریت شهری در شهرهای متوسط. ماهنامه شهرداری‌ها. دوره جدید سال ششم. شماره ۶۱. صص ۲۲-۱۶.
- حاتمی‌نژاد، حسین؛ فرجی‌ملایی، حسین (۱۳۹۰). امکان‌سنجی اجرای طرح‌های استراتژی توسعه شهری (CDS) در ایران. مجله مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای. سال دوم. شماره هشتم. صص ۷۶-۵۵.
- حافظنیا، محمدرضا (۱۳۹۱). مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی. انتشارات سمت. چاپ هفدهم. تهران.
- حسین‌زاده‌دلیر، کریم؛ صدرموسوی، میرستار؛ حیدری‌چیان، رحیم؛ رضاطبع، سیده‌حدیجه (۱۳۹۰). درآمدی بر رویکرد جدید استراتژی توسعه شهری (CDS) در فرایند برنامه‌ریزی شهری با تأکید بر چالش‌های فراروی طرح‌های جامع در ایران. فصلنامه فضای جغرافیایی. سال یازدهم. شماره ۴. صص ۱۷۳-۲۱۰.
- حق‌پناه، یعقوب؛ ابوذری، پانته‌آ (۱۳۹۱). مشارکت شهروندی و بسترهای مفهومی حکمروایی خوب شهری. مجموعه مقالات همایش علمی حکمروایی خوب شهری. جلدیکم. صص ۱۶۲-۱۸۰.
- خلیلی، احمد؛ خزائیان، امید؛ حسینی، فریال (۱۳۹۲). سنجش حکمروایی خوب شهری در بافت فرسوده و ارائه راهکارهای عملیاتی به‌منظور بهبود آن (نمونه مطالعاتی: محله پامنار تهران). اولین همایش ملی شهرسازی و معماری در گذر زمان. قزوین. دانشگاه بین‌المللی امام خمینی.
- رستگار، سیدحامد (۱۳۸۸). حکمرانی الکترونیک و تأثیر آن بر حکمرانی خوب شهری. فصلنامه پژوهش مدیریت شهری. شماره ۲. صص ۱۱۰-۱۰۲.
- رهنما، محمدرحیم؛ مافی، عزت‌اله و اسدی، روح‌اله (۱۳۸۹). تحلیل جایگاه حکمروایی خوب شهری در مشهد با الگوی SWOT. مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای. شماره پانزدهم. صص ۲۲۴-۱۹۷.
- آخوندی عباس؛ برک‌پور، ناصر؛ اسدی، ایرج؛ طاهرخانی، حبیب‌اله؛ بصیرت، میثم؛ زندگی، گلزار (۱۳۸۶). حاکمیت شهری منطقه تهران: چالش‌ها و روندها. هنرهای زیبا. شماره ۲. صص ۱۶-۵.
- ابراهیم‌زاده، عیسی؛ اسدیان، مرتضی (۱۳۹۲). تحلیل و ارزیابی میزان تحقق‌پذیری حکمروایی خوب شهری در ایران (مورد شناسی: شهر کاشمر). مجله جغرافیا و آمایش شهری- منطقه‌ای. شماره ۶. صص ۳۰-۱۷.
- ابراهیم‌زاده، عیسی؛ زارع، محمد؛ اسماعیل‌زاده، هادی (۱۳۹۰). بررسی نقش و اهمیت سرمایه اجتماعی در پویایی اقتصاد شهری با تأکید بر حکمروایی خوب شهری (نمونه مورد مطالعه: کلان‌شهر زاهدان). مقالات اولین کنفرانس اقتصاد شهری ایران.
- احدینژادروشتی، محسن؛ مرادی‌مفرد، سمیرا (۱۳۹۲). نقش استراتژی توسعه شهری (CDS) در سیاست‌های تأمین مسکن گروه‌های کم درآمد شهری (مورد مطالعه: ناحیه صفرآباد و بیسیم شهر زنجان). فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای. سال سوم. شماره ۱۲. صص ۴۸-۳۵.
- اسدی، روح‌الله (۱۳۸۸). تحلیل جایگاه حکمروایی خوب شهری مشهد. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. استاد راهنما: دکتر محمدرحیم رهنما. دانشگاه فردوسی. مشهد مقدس.
- اسماعیل‌زاده، حسن؛ صرافی، مظفر (۱۳۸۵). جایگاه حکمروایی خوب برنامه‌ریزی شهری طرح متروی تهران. فصلنامه مدرس علوم انسانی. دوره ۱۰. پیاپی ۴۸. ویژه‌نامه جغرافیا. صص ۲۸-۱.
- اشرفی، یوسف (۱۳۸۸). «CDS» رویکردی جدید در برنامه‌ریزی شهری در رویکردی تحلیلی. فصلنامه مدیریت شهری. دوره ۷. شماره ۲۳. صص ۱۰۴-۸۹.
- اکبری، غضنفر (۱۳۸۵). سرمایه‌های اجتماعی و حکمرانی شهری. فصلنامه تحقیقات جغرافیایی. شماره ۸۳. صص ۱۵۳-۱۳۵.
- انصاری، منصور (۱۳۸۴). دموکراسی گفتگویی، امکانات دموکراتیک اندیشه‌های میخائیل باختین و یورگن هابرماس. نشر مرکز، چاپ اول، تهران.
- برک‌پور، ناصر (۱۳۸۵). حکمروایی شهری و نظام اداره شهرها در ایران. مجموعه مقالات همایش مدیریت و برنامه‌ریزی شهری، صص ۴۹۱-۵۱۷.
- بصیرت، میثم (۱۳۸۵). تجربیات جهانی حکمروایی مناطق کلان‌شهری؛ آموزه‌هایی برای ایران. دو فصلنامه مدیریت و برنامه‌ریزی شهری. شماره ۱۸. صص ۵۱-۳۴.
- بی‌نیاز، فاطمه؛ مستوفی، آذین (۱۳۹۱). تأثیر حکمروایی خوب شهری بر بهسازی بافت فرسوده (نمونه موردی: محله آبکوه

نظری علم‌آبادی، محمد (۱۳۸۷). آمایش قسمتی از شهر کرمان (طراحی محله مسکونی). پایان‌نامه کارشناسی ارشد. استاد راهنما: دکتر منوچهر مزینی. دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان.

نوبری، نازک؛ رحیمی، محمد (۱۳۸۹). حکمرانی خوب شهری؛ یک ضرورت تردیدناپذیر. انتشارات مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهر تهران. دانش شهر: تهران.

یابنگ‌غراوی، بای محمد (۱۳۹۱). نگاهی به مفهوم حکمروایی شهری: هدف‌ها، مدل‌ها و شاخص‌های آن. مجله اطلاعات سیاسی-اقتصادی. شماره ۲۸۹. صص ۲۰۵-۱۹۸.

Downer, A. (2000). Good Governance, Guiding Principles for Implementation, Canberra: Mailing Centre Published by the Australian Agency for International Development (AusAID), Canberra.

Eiveida, A (2009), Thessaloniki development conference. word bank sep3-4.

Gani, A & Duncan, R (2007), Measuring Good Governance Using Time Series Data: Fiji Islands, Journal of the Asia Pacific Economy, Volume 12, Issue 3, pp: 367-385.

Hosseinekhah, H (2014). An analysis of comparison of aspect of urban sustainability with city development strategies (cids) Issues in developing countries. journal of social and Humanities, vol2.

Mukhija, Vinit (2006), "Viewpoint Challenges for international development planning: Preliminary lessons from the case of the cities alliance", Cities, Vol. 23, No. 1.

Parnell, Susan & Robinson (2006), Development and Urban Policy: Johannesburg s City Development Strategy. Urban Studies, vol. 43, No 2, 337-355.

Stewart, K (2006). Designing good urban governance indicators: The importance of citizen participation and its evaluation in Greater Vancouver. Cities Volume 23, Issue 3, June 2006, Pages 196-204

UN Habitat (2000). The Global Campaign for Good Urban Governance. Www.unhabitat.org/governance

سردارنیا، خلیل‌الله (۱۳۹۱). شاخص‌های حکمرانی خوب شهری در چهارچوب نظریه سیستمی. مجموعه مقالات همایش علمی حکمروایی خوب شهری. جلد یکم. صص ۶۲-۵۳.

صرافی، مظفر (۱۳۸۷). ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی کشور در پرتو حکمروایی خوب شهری. مجله هفت شهر. شماره ۲۳. صص ۵-۱۳.

صرافی، مظفر؛ عبدالهی، مجید (۱۳۸۷). تحلیل مفهوم شهروندی و ارزیابی جایگاه آن در قوانین، مقررات و مدیریت شهری کشور. پژوهش‌های جغرافیایی. شماره ۶۳. صص ۱۳۴-۱۱۵.

طرح جامع شهر کرمان (۱۳۷۹). مهندسان مشاور شارسنجان.

طرح راهبردی شهر کرمان (۱۳۸۵). مهندسان مشاور دیارگاه.

عرفانی، گوران؛ نقاش‌طوسی، حسین (۱۳۸۸). ارائه چهارچوبی برای مدیریت ذی‌نفعان کلیدی در اجرای پروژه‌های نوسازی بافت‌های فرسوده شهری (نمونه موردی: محله شهید خوب بخت تهران). اولین کنفرانس مهندسی و مدیریت ساخت. تهران.

کریمی، علی؛ ندا پارسا (۱۳۹۱). تبیین نظری حکمروایی خوب شهری (تعیین شاخص‌ها و مؤلفه‌های حکمروایی خوب شهری). مجموعه مقالات همایش حکمروایی خوب شهری. جلد یکم. انتشارات تپسا.

مرکز آمار ایران (۱۳۹۰). گزیده نتایج سرشماری ۱۳۹۰.

موحد، علی؛ قاسمی‌کفرودی، سجاد؛ کمان‌رودی، موسی؛ ساسان‌پور، فرزانه (۱۳۹۴). بررسی توسعه محله‌های شهری با تأکید بر الگوی حکمروایی خوب شهری (مطالعه موردی: منطقه ۱۹ شهرداری تهران). مجله برنامه‌ریزی و آمایش فضا. دوره ۱۹. شماره ۱. صص ۱۷۹-۱۴۷.

نصیری، آرمان و ریاضی، فیاض (۱۳). بررسی شاخص‌های حکمروایی خوب شهری (نمونه موردی: محله خسروآباد سنندج). مجموعه مقالات همایش علمی حکمروایی خوب شهری، صص ۱۳۷-۱۶۱.

نصیری‌هنده‌خاله، اسماعیل (۱۳۹۴). تحلیل عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در فرایند استراتژی توسعه شهری (بررسی تطبیقی مناطق سه‌گانه شهر قزوین). مجله جغرافیا و آمایش شهری-منطقه‌ای. شماره ۱۶. صص ۱۸۰-۱۶۱.

